

Raktiniai inkliuzinio ugdymo kokybės skatinimo principai

Praktinės rekomendacijos

RAKTINIAI INKLIUZINIO UGDYMO KOKYBĖS SKATINIMO PRINCIPAI

Praktinės rekomendacijos

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra yra nepriklausoma, savarankiška organizacija, kurią finansiškai remia valstybės Agentūros narės ir Europos institucijos (Europos Komisija ir Europos Parlamentas).

Leidinyje išdėstytos individualių autorių nuostatos nebūtinai atspindi oficialųjį Agentūros, jos valstybių narių ar Europos Komisijos požiūrį į nagrinėjamą klausimą. Europos Komisija neatsako už leidinio informacijos panaudojimą.

Naudoti šios ataskaitos ištraukas galima tik konkrečiai nurodžius šaltinį. Nuoroda turėtų būti tokia: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2011. *Raktiniai inkliuzinio ugdymo kokybės skatinimo principai. Praktinės rekomendacijos*. Odense, Danija: Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra.

Ataskaita parengta elektroniniu formatu 21 kalba siekiant kuo didesnio informacijos prieinamumo. Skaitmeninę versiją galima parsisiųsti iš Agentūros interneto svetainės: www.european-agency.org

Šią ataskaitą rengė:

George Borg, Atstovų tarybos narys, Malta
John Hunter, Atstovų tarybos narys, Jungtinė Karalystė (Šiaurės Airija)
Bryndis Sigurjónsdóttir, nacionalinis koordinatorius, Islandija
Simona D'Alessio, Agentūros darbuotoja

Redagavo: Verity Donnelly, Agentūros darbuotoja

Viršelyje: Danielos Demeterová piešinys, Čekija

ISBN: 978-87-7110-308-3 (Skaitmeninė)

ISBN: 978-87-7110-287-1 (Spausdinta)

© **European Agency for Development in Special Needs Education 2011**

Sekretoriatas
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Danija
Tel: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Būstinė Briuselyje
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Briuselis, Belgija
Tel: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Šio leidinio rengimą ir leidybą rėmė Europos Komisijos švietimo ir kultūros generalinis direktoratas:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm

TURINYS

ĮVADAS	5
1. ĮŽANGA	7
1.1 Pagrindimas.....	7
2. VISŲ MOKINIŲ DALYVUMO PLĖTRA	9
3. RAKTINIAI INKLIUZINIO ŠVIETIMO PLĖTROS PRINCIPAI	13
3.1 Pagarba mokinių nuomonei	13
3.2 Aktyvus mokinių dalyvavimas	13
3.3 Teigiamos mokytojų nuostatos	14
3.4 Mokytojų įgūdžiai	15
3.5 Lyderystė mokykloje	16
3.6 Įvairių žinybų paslaugų dermė	17
4. BAIGIAMIEJI KOMENTARAI.....	19
5. PAPILDOMA INFORMACIJA	20
5.1 Agentūros publikacijos	20
5.2 Kiti šaltiniai.....	21

IVADAS

Pirmasis Raktinių principų serijos leidinys buvo parengtas remiantis Agentūros 2003 metais išleista publikacija. Vėliau Agentūros darbai buvo apibendrinti 2009 metais išleistoje ataskaitoje *Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams*. Abiejose publikacijose pateiktos apibendrintos Agentūros teminių projektų įžvalgos inkluzinio švietimo plėtotės klausimais.

2007 metais Agentūros šalių narių deleguoti atstovai nusprendė, kad panašaus pobūdžio apibendrinta informacija apie projektų įžvalgas turėtų būti rengiama reguliariai. Taip pat buvo susitarta, kad būtų rengiami leidiniai ne tik politikos formuotojams. Papildyti juos turėtų atitinkama medžiaga praktikams, kurioje būtų apžvelgiami raktiniai principai. Taigi, šioje publikacijoje pateikiama Agentūros darbų nuo 2003 metų įžvalgomis pagrįsta raktinių kokybiško inkluzinio ugdymo principų, kuriais rekomenduojama vadovautis praktikoje, santrauka. Jie išryškėjo teminių projektų, vykusių visose Agentūros šalyse narėse. Sąrašas nagrinėtų dokumentų pateiktas 5 skyriuje.

Šios rekomendacijos, kurias parengė politikos formuotojai, skirtos politikos formuotojams ir praktikams. Jose pateiktos esminės įžvalgos, skirtos praktiškai dirbantiems specialistams. Tikimasi, kad ši medžiaga drauge su 2009 metais išleista publikacija padės mokyklų vadovams, švietimo lyderiams, siekiantiems dar labiau paskatinti inkluzinio švietimo plėtrą Europoje.

Agentūros teminių projektų įžvalgos, kuriomis remtasi šio dokumento rengimo procese, pateiktos tam tikroje formoje. Šią formą, kaip ir išsamią informaciją apie dokumento rengimą galima rasti: <http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Cor Meijer

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros direktorius

1. ĮŽANGA

Agentūros 2003 ir 2009 metais išleistose publikacijose buvo pateiktos rekomendacijos dėl švietimo politikos įgyvendinimo. Jose remtasi sėkmingo inkliuzinio įvairių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turinčių mokinių ugdymo patirtimi, ją siejant su kokybiško „švietimo visiems“ idėjos įgyvendinimu praktikoje. Pateikiama skaitytojui ataskaita pagrįsta duomenimis ir įžvalgomis, susistemintomis Agentūros nuo 2003 metų vykdytų projektų metu. Joje pateikti apibendrinti raktiniai inkliuzinio ugdymo principai. Atrodo, kad būtent jie labiausiai lemia mokinių, turinčių SUP ugdymosi ir jiems teikiamos pagalbos kokybę bendrojo ugdymo mokyklose.

1.1 Pagrindimas

Informacija apie kelis raktinius inkliuzinio švietimo diegimo principus Europoje ir pasaulyje pateikta interneto svetainėje: <http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles/a-european-and-international-approach-to-inclusive-education>. Pastaraisiais metais pasirodė įvairių leidinių, nagrinėjančių šią problematiką. Jose pabrėžiama, kad mokyklos turėtų siekti kokybiškiau ugdyti visus mokinius. Visa ši medžiaga ir yra šių rekomendacijų rengimo kontekstas.

Remiantis UNESCO *Inkliuzinio švietimo gairėmis* (2009), vis plačiau pripažįstama, kad inkliuzija ir kokybė savitarpyje susiję – t. y. inkliuzijos nuostata pagrįstas mokyklos etosas gali ženkliai įtakoti visų mokinių ugdymosi kokybę. Inkliuzinio švietimo vaidmuo įgauna vis didesnę svarbą teisingesnės, lygių galimybių ir demokratiniais principais besivadovaujančios visuomenės, kurioje įvairovė yra vertinama, kūrimo procese. Lygios galimybės, nediskriminacija ir prieinamumas visiems įgauna vis garsesnę skambesį, todėl į šiuos principus jau negalima numoti ranka, ypač, jeigu mokinys turi ugdymosi poreikių, į kuriuos neatsižvelgus, jam grėstų socialinė atskirtis ir marginalizacija.

Europos Sąjungos Taryba (2009) pabrėžia, kad: „Švietimo sistemoje mokiniai turėtų išsiugdyti tarpkultūrinių kompetencijų, išmokti vadovautis demokratinėmis vertybėmis, gerbti žmogaus teises, tausoti gamtą, būti nepakantūs visoms diskriminacijos apraiškoms, būdami iš skirtingos socialinės aplinkos, pozityviai bendrauti tarpusavyje“ (psl. 3).

ES dokumente *Tarybos išvados dėl socialinės dimensijos švietime ir lavinime* (Ministrų Taryba, 2010) pažymima, kad švietimo sistemos visoje Europoje turėtų užtikrinti teisingumą ir kokybę bei pripažinti, kad mokinių pasiekimų ir pagrindinių kompetencijų gerinimas yra esminiai ne tik ekonomikos ir konkurencingumo požiūriu, bet taip pat kaip faktorius, įtakojantis skurdo mažinimą ir socialinės įtraukties skatinimą.

Apibrėždama, kas gi yra teisingumas, Europos bendruomenių komisija (2006) teigia: „... turima omenyje iki kokio švietimo sistemos lygmens asmenys gali naudotis švietime taikomomis paslaugomis, t.y. iki kokio lygmens užtikrinamas prieinamumas, teigiamas požiūris ir rezultatai“ (psl. 2). Europos ekonominio bendradarbiavimo organizacija (angl. OECD) (2007) sieja teisingumą su sąžiningumu ir pabrėžia, kad asmeninės ir socialinės aplinkybės neturėtų būti kliūtimi ugdomosi potencialui išskleisti.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvenciją (2006) (JT NTK), kurios skirtas švietimui 24 straipsnis, ypač pabrėžia inkluzinio švietimo neįgaliesiems reikšmę, kartu su protokolu jau ratifikavo dauguma Agentūros šalių narių ir Europos Sąjungos valstybių. (Žr.: <http://www.un.org/disabilities/latest.asp?id=169>). Europos Sąjungos Neįgalumo mažinimo 2010–2020 strategija siejama su ES Neįgaliųjų Teisių Konvencijos nuostatų diegimo politika.

Ataskaitoje apie neįgalumą pasaulyje (2011) pabrėžiama, kad kryptingas mokytojų, dirbsiančių įprastose klasėse, rengimas yra esminis dalykas, jei norima, kad jie turėtų pakankamai pasitikėjimo ir kompetencijų, reikalingų ugdyti vaikus, turinčius įvairiausių ugdomosi poreikių, todėl mokytojai turėtų išsiugdyti atitinkamas nuostatas ir vertybes, o ne tik įgyti žinių ir įgūdžių.

Apie inkluziją daug diskutuojama visose Agentūros šalyse narėse. Nors ir skiriasi mokinių įvairių ugdomosi poreikių tenkinimo modeliai, o ypač kai reikia užtikrinti papildomos pagalbos teikimą, nes mokinys turi SUP ir/ar negalią, esama ir panašių elementų, padedančių visiems mokiniams pasiekti geresnių mokymosi rezultatų. Sekančiame skyriuje apžvelgiami įrodymais pagrįsto ugdymo principai, suformuluoti Agentūros publikacijose, kurios apžvelgiamos 3 skyriuje.

2. VISŲ MOKINIŲ DALYVUMO PLĖTRA

Publikacijoje *Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai – rekomendacijos politikams* (2009), pagrindiniu principu laikomas principas, apibrėžiantis dalyvavimo plėtrą, siekiant užtikrinti švietimo prieinamumą visiems mokiniams. Minėtame dokumente buvo pabrėžta, kad visi kiti tarpusavyje susiję dalykai kyla iš būtinybės šį esminį principą įgyvendinti:

- visų mokytojų parengimas dirbti inkluzinėje švietimo sistemoje,
- organizacijos kultūra ir etika, skatinančios inkluzinio ugdymo plėtrą,
- pagalbos sistemos, skatinančios inkluzinio ugdymo plėtrą,
- lanksti švietimo aprūpinimo sistema, skatinanti inkluzinio ugdymo plėtrą,
- politika, kuri skatina inkluzinio švietimo plėtrą,
- teisėkūra, skatinanti inkluzinio švietimo plėtrą.

Tai, kas įvardyta, tampa pagrindu praktiniams principams, kurie buvo suformuluoti Agentūros teminiuose projektuose ir nušviesti šioje publikacijoje. Todėl šiame dokumente jie bus aptarti plačiau.

Kaip jau buvo paminėta įžangoje, dabar inkluzija suprantama kaip su žmogaus teisėmis susijęs dalykas, todėl apima žymiai platesnį spektrą mokinių, o ne tik turinčius SUP. Kaip paminėta 2011 m. Agentūros ataskaitoje Rodiklių rengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti, daug mokinių, nors lanko mokyklą, taip ir lieka neįsitraukę į ugdymosi procesą, jie ir išeina iš mokyklos pasiekę vos kelis teigiamus rezultatus. Mokiniam būtina aktyviai dalyvauti visose mokyklos gyvenimo srityse, jeigu jie ketina tęsti mokymąsi ir gyvenime pasiekti aukščiausią jiems įmanomą išsilavinimo lygį, dirbti ir būti pasaulio piliečiais.

Europos Sąjungos Taryba pastebi, kad stabdyti ankstyvą pasitraukimą iš švietimo sistemos (2011) padėtų: „Politinės priemonės, kurios padidintų vaikų ankstyvojo ugdymo prieinamumą, paskatintų atnaujinti ugdymo programų turinį, pagerinti mokytojų rengimo kokybę ir jų gebėjimą taikyti inovatyvius ugdymo metodus, individualizuota pagalba – ypač pažeidžiamoms grupėms, įskaitant migrantus ir romus – ir veiksmingesnis bendradarbiavimas su

šeimomis ir vietos bendruomenėmis“ (psl. 2). Aktyviai bendradarbiaudamos, teikdamos pagalbą mokiniams ir jų tėvams, mokyklos turi galimybę daryti daugiau teigiamos įtakos mokiniams už mokyklos ribų.

Agentūros leidiniuose *Inkliuzinio vertinimo diegimas* (2009) ir *Mokytojų rengimas inkluziniam švietimui Europoje* (2011) pastebima, kad mokytojams reikia laiko profesinės veiklos refleksijai. Taip pat teigiama, kad mokytojai ir mokiniai turėtų išsiugdyti teigiamas nuostatas, ir kylančius iššūkius ir klaidas priimti kaip galimybes tobulėti. Visur įvairovė turėtų būti vertinama, ja džiaugiamasi ir ji būtų laikoma ugdymosi ištekliais. Akivaizdu, kad pirminis ir tęstinis mokytojų rengimas vaidina gyvybišką vaidmenį mokytojams ugdantis vertybines nuostatas, įgyjant žinių ir įgūdžių.

Publikacijoje *Vertinimas inkluzinėje aplinkoje* (2007) pabrėžiamas lemiamas mokyklos lyderių vaidmuo inkluzinio ugdymo plėtrai. Jei mokyklos vadovų, lyderių komanda nerems šios idėjos ir neskatins mokytojų profesinio tobulėjimo, mokytojai, kurie gali įtakoti ugdymosi proceso veiksmingumą savo klasėje, negalės užtikrinti inkluzinio ugdymo tobulinimo mokyklos mastu. Mokyklos vadovai turi sudaryti reikiamas sąlygas inkluzijos plėtrai: bendradarbiavimui, darbui komandose, konsultavimuisi ir inovacijoms.

Mokyklose, kuriose vyrauja palanki atmosfera, paisoma mokinių nuomonės, jie aktyviai dalyvauja savo pasiekimų vertinime ir ugdymosi procese, kaip rašome ataskaitoje *Jaunuolių balsai – lygių galimybių švietime užtikrinimas* (2008). Ataskaitoje apie neįgalumą pasaulyje (2011) taip pat pabrėžiama, kad būtina paisyti neįgalių mokinių nuomonės. Kad taip ir būtų, mokiniams turi būti sudarytos galimybės gauti informacijos (pvz., naudojantis tinkamais komunikacijos metodais), o vėliau suteikta pagalba informacijos apdorojimo procese, reiškiant idėjas ir rengiantis tinkamais būdais prasmingai reaguoti.

Agentūros ataskaitoje *Vertinimas inkluzinėje aplinkoje* (2007) siūloma mokytojams būti mokinių ugdymosi „vadovais“, nukreipiančiais ir skatinančiais. Vertinimas tampa integralia mokymosi dalimi. Mokiniai patys išskiria prioritetus, apibrėžia dominančias ugdymosi sritis, numato galimus kliuvinius. Agentūros publikacijoje *Specialusis ugdymas Europoje* (2003) ir *Daugiakultūrinė įvairovė ir specialusis ugdymas* (2009) pabrėžia tokio individualizuoto ugdymo svarbą. O publikacija *IKT neįgaliųjų ugdyme* (2011)

(publikacija bendrai parengta su UNESCO IITE) išryškina būdus, kaip informacinės kompiuterinės technologijos tampa galingu individualizuoto ugdymosi proceso užtikrinimo įrankiu.

Vertingu partneriu inkluzinio ugdymo plėtros kelyje gali tapti specializuotos ugdymo įstaigos. Išplėtusios savo funkcijas ir tapusios išteklių centrais, jos galėtų dalintis profesine patirtimi bendradarbiaudamos ir palaikydamos dialogą su į tam tikrą tinklą susibūrusiomis mokyklomis. Tokiu būdu visos mokyklos įgytų žinių ir įgūdžių, reikalingų atsizvelgti į įvairius ugdymosi poreikius. Publikacijoje *Specialusis ugdymas Europoje* (2003) teigiama, kad toks modelis padėtų užtikrinti reikiamą pagalbą visiems mokiniams.

Mokiniams ir jų tėvams, kuriems reikia papildomos pagalbos, turėtų būti numatyta galimybė gauti tinkamas, finansiškai prieinamas ir tarpusavyje suderintas paslaugas, atitinkančias jų poreikius ir ilgalaikį poveikį. Dokumente *Ankstyvoji intervencija vaikystėje. Pažanga ir pokyčiai 2005–2010 m.* (2010) teigiama, kad mokyklos ir skirtingų žinybų paslaugas teikiančios tarnybos turėtų tampriai bendradarbiauti dirbdamos su šeima kiekvienoje vietos bendruomenėje. O finansinės investicijos į ankstyvąjį ugdymą ir švietimo pagalbą turėtų būti laikomos ilgalaikė, mažinančia išlaidas paslaugoms, vėliau teikiamoms rizikos grupių mokiniams. *IKT neįgalųjų ugdyme* (2011) pabrėžiama šeimų įtraukimo į programų ir jų taikymo būdų reikšmę svarba, siekiant, kad IKT galėtų būti taikomos ne tik mokykloje, bet ir namie ir šis procesas būtų nuolatinis ir koordinuojamas.

Inkluzinio vertinimo diegimas (2009) aprašo poslinkius nuo multidisciplininio prie tarpdisciplininio darbo, kai integruojamos skirtingų sričių žinios ir nuostatos, siekiant lankstesnių pagalbos mokiniui formų. Toks bendradarbiavimas galimas, kai skirtingos žinybos tarpusavyje bendradarbiauja (pvz., sveikatos apsaugos ir socialinių paslaugų tarnybos) visuose lygmenyse.

Kaip jau buvo minėta, mokytojai ir mokyklų vadovai vaidina lemiamą vaidmenį, tačiau šiame dokumente raktiniai principai bus pradėti nagrinėti iš mokinių perspektyvos. Vaikai ir jaunuoliai bus dėmesio centre, aptariant jų dalyvavimo klausimus (prieinamumą ir lankomumą), dalyvumą (vertingų ugdymosi patirčių įgijimą) ir pasiekimus (per įtrauktį į ugdymosi procesą). Šis modelis, išryškintas UNESCO *Inkluzijos plėtros gairėse* (2005) sutelkia visas Agentūros veiklos įžvalgas ir pabrėžia, kad tiesiog būti – bet kurioje ugdymosi įstaigoje – nepakanka. Kaip teigė jaunuoliai Europos Parlamento

sąskrydyje, vykusiame Briuselyje 2011 m. lapkritį, mokiniai turi aktyviai dalyvauti ugdymosi procese, savo pasiekimų vertinime ir priimant jų ateitį įtakojančius sprendimus.

3. RAKTINIAI INKLIUZINIO ŠVIETIMO PLĖTROS PRINCIPAI

Agentūros veikla daugiausiai sutelkta į privalomojo ugdymo sritį, tačiau šie principai taikytini visose švietimo pakopose, formaliajame, neformaliajame, tęstiniame ugdymesi. Prie mokinio ugdymosi poreikių taikosi ugdymo sistema, o ne priešingai. Ši nuostata tinka ir kai mokinys neįgalus ir kai neturi negalios, nes inkluzinio švietimo sistemoje siekiama užtikrinti visų mokinių ugdymosi kokybę.

3.1 Pagarba mokinių nuomonei

Mokinių, jų tėvų ir artimųjų, organizacijų, besirūpinančių neįgalųjų teisėmis, nuomonės turėtų būti paisoma, ypač priimant sprendimus.

Informacija mokiniams turi būti teikiama reikiamu formatu, įgalinančiu juos dalyvauti diskusijose ir priimant sprendimus, susijusiose su jų mokymusi ir ateities planais.

Mokiniai turi turėti galimybę išreikšti savo nuomonę, kai priimami su jais susiję sprendimai, turintys poveikį jų gyvenimui, kaip antai:

- pasiekimų ir pažangos vertinime – turėdami galimybę pasirinkti būdus savo kompetencijoms atskleisti, diskutuodami apie vertinimą ir gautos informacijos panaudojimą mokymuisi gerinti;
- ugdymosi procese – turėdami prieigą prie norimos informacijos sau priimtinais būdais, gaudami prasmingą informaciją ir galėdami išreikšti save;
- planuodami savo ugdymąsi, paisydami savo pomėgių ir interesų;
- gaudami reikiamą pagalbą pasitaikančioms ugdymosi procese kliūtims nugalėti ir nebūdami „stigmatizuoti“ ar atskirti nuo bendraamžių;
- ugdymo programose – turėdami galimybę mokytis prasmingų ir, jų pačių nuomone, vertingų dalykų;
- dalyvaudami savo pačių ugdymosi rezultatų vertinime, siekiant užtikrinti geresnius ugdymosi pasiekimus ir gerą psichologinę savijautą.

3.2 Aktyvus mokinių dalyvavimas

Visiems mokiniams sudaryta galimybė aktyviai dalyvauti mokyklos ir vietos bendruomenės gyvenime.

Visi mokiniai turėtų jaustis esantys dalimi savo klasės ar mokyklos, vertinami už jų asmeninį indėlį į mokyklos, vietos bendruomenės gyvenimą. Mokiniais turėtų būti patariama, kokios pagalbos jiems reikėtų norint visaverčiai dalyvauti veikloje.

Mokiniai turėtų:

- jaustis priklausą bendruomenei ir jaustis saugūs mokyklos aplinkoje;
- turėti galimybę bendrauti ir mokytis bendradarbiaudami, laisvai susiformavusiose bendraamžių grupelėse įgyti socialinių, bendravimo įgūdžių;
- patirti, kad jų pasiekimai ir pažanga pastebimi, jais džiaugiamasi;
- dalyvauti papildomoje, popamokinėje veikloje;
- prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi ir aktyviai dalyvauti ugdymosi procese, puoselėti aukštus lūkesčius ir tikėtis savarankiškumą ugdymosi procese augsiant ir
- suvokti savo atsakomybę kitiems ir mokyklos bendruomenei.

3.3 Teigiamos mokytojų nuostatos

Visi mokytojai turėtų turėti teigiamą požiūrį į visus mokinius ir norą bendradarbiauti su kolegomis.

Visi mokytojai mokinių ugdymosi poreikių įvairovę turėtų vertinti kaip teigiamą, praturtinantį ugdymo procesą reiškini, skatinantį juos pačius mokytis naujų dalykų. Mokytojai pirminio mokytojų rengimo ir tęstinių studijų programose turėtų įgyti patirties, skatinančios išsiugdyti pagarbą įvairovei ir atitinkamas vertybes, poreikį tyrinėti, reflektuoti ir atrasti inovatyvių sprendimų dėl mokinių ugdymosi poreikių įvairovės kilusiems uždaviniams spręsti. Mokytojai turėtų ypač vertinti kolegų pagalbą, mokėti dirbti bendradarbiaudami, nuolat toldami nuo pedagogo individualizmo kultūros.

Mokytojai turėtų:

- Prisiimti atsakomybę už visų mokinių ugdymąsi, suprasdami fundamentalius visų mokinių poreikius, pvz.: saugumo, priklausymo, norą mokykloje patirti malonių emocijų ir pasiekti prasmingų rezultatų;

- vertinti ir stengtis atsižvelgti į ugdymosi poreikių įvairovę, taip pat ir kylančius dėl sveikatos ir gyvenimo sąlygų, socialinių įgūdžių stokos) ir puoselėti aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio;
- gebėti įžvelgti pagalbos poreikį ir pasirūpinti, kad ji būtų suteikta, jautriai įtraukus patį mokinį, išvengiant „etikečių klįjavimo“;
- žinoti esamus išteklius (įskaitant IKT) ir turėti kompetencijų šiais įrankiais ir ištekliais veiksmingai naudotis ugdymo procese;
- Priimti inovacijas ir būti pasirengus nuolat tobulėti;
- bendradarbiauti su kolegomis, apmąstyti ugdymo metodus, burti komandą, turinčią žinių ir įgūdžių tam tikru klausimu (pvz. individualios pagalbos, ugdymo strategijų, perėjimo iš vienos ugdymo pakopos į kitą planų kūrimo srityse); ir
- veiksmingai bendrauti su mokiniais, jų tėvais, ir kolegomis iš įvairių sričių ir žinybų, stiprinti tarpusavio bendradarbiavimo kultūrą, siekiant pozityvių rezultatų mokiniui.

3.4 Mokytojų įgūdžiai

Visi mokytojai turėtų išsiugdyti įgūdžių, reikalingų veiksmingam visų mokinių ugdymui, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio poreikius.

Pirminio ir tęstinio mokytojų rengimo programose mokytojai turėtų išsiugdyti žinių, gebėjimų, įgūdžių ir supratimo, kurių reikia, jei norima pasitikinti savimi ir veiksmingai ugdyti įvairių ugdymosi poreikių mokinius. Mokytojai turėtų išmokti įvairiais būdais vertinti mokinių pasiekimus, įvaldyti metodikas, kurios padėtų sušvelninti ugdymosi proceso sunkumus ir kliuvinius, įgalinti mokinius veiksmingai jame dalyvauti ir pasiekti gerų rezultatų. Mokytojai turėtų išmanyti teorinį metodikų pagrindimą, suvokti veiksnius, įtakojančius ugdymąsi, taip pat ir galimas kliūtis.

Mokytojai turėtų:

- mokinių pasiekimus vertinti įvairiais būdais ir metodais, įgalinančiais mokinius atskleisti įgytas žinias, supratimą ir įgūdžius;
- įžvelgti ir pašalinti kliūtis mokinių ugdymosi procese (fizinės, neigiamas nuostatas, organizacines) ir drauge su mokiniais numatyti tolesnius ugdymosi kelius, patrauklius patiems mokiniams ir atitinkančius jų lūkesčius;

- suteikti įvairių ugdymosi galimybių kiekvienam mokiniui, vadovaujantis nuostata, kad yra įvairių intelekto rūšių ir apraiškų;
- ugdymo procese taikyti įvairius, aktyvius mokymo metodus, atsižvelgdami į mokinių poreikius;
- numatyti tinkamą ugdymo turinį, suteikiantį visiems mokiniams galimybių ugdytis pagal gebėjimus: pagrindinių kompetencijų, aukštesnio lygio kompetencijų ir galimybę prasmingai lavintis; ir
- bendradarbiaujant su kolegomis rengti individualius mokymo planus, užtikrinančius nenutrūkstamą reikiamą bet kurios rūšies pagalbą, specialiųjų mokymo ar techninės pagalbos priemonių prieinamumą, atsižvelgiant į mokinių SUP.

3.5 Lyderystė mokykloje

Mokyklų vadovai turėtų teigiamai vertinti darbuotojų ir mokinių skirtybes, skatinti kolegialumą ir inovacijas

Veiksmingas inkluzinis ugdymas įmanomas, kai visų lygių mokyklos vadovai aktyviai laiko inkluzinį ugdymą vertybe ir mokykloje sukurta palanki aplinka įvairių poreikių mokiniams veiksmingai ugdytis. Mokyklos kultūra turėtų būti persmelkta inkluzinio švietimo vertybėmis, jos turėtų būti jaučiamos visuose mokyklos dokumentuose, planuose, vadovų, darbuotojų ir mokinių bendravime, pagrįstame ne konkurenciniais, bet tarpusavio pagalbos santykiais.

Mokyklų vadovai turėtų:

- sukurti inkluzinio švietimo vertybėmis pagrįstą mokyklos kultūrą; šios nuostatos turėtų atsispindėti visuose mokyklos gyvenimo aspektuose;
- užtikrinti, kad inkluzija ir mokinio gerovė būtų dėmesio centre, tiek dokumentuose, tiek ugdymo praktikoje;
- taip organizuoti ugdymo procesą mokykloje, kad būtų išvengta stigmatizavimo, mokinių skirstymo į kategorijas, pvz., lankstus, mišrių grupių sudarymas skirtingoms veikloms;
- aktyviai skatinti, palaikyti mokinių įvairovę, turtinti įprastą ugdymosi aplinką, plėsti jos ribas;
- drąsinti ir įgalinti darbuotojus tobulinti savo gebėjimus ir kompetencijas, reikalingas dirbant su mokiniais, turinčiais įvairių

ugdymosi poreikių, tokiu būdu padidinant savo pedagoginį meistriškumą ir praturtinant visą mokyklos bendruomenę;

- sudaryti sąlygas darbuotojams reflektuoti, apmąstyti savo ugdymo metodus, tapti visą gyvenimą besimokančiais;
- veiksmingai valdyti išteklius, užtikrinant, kad jais naudojantis būtų atsižvelgiama į mokinių ugdymosi poreikių įvairovę;
- kūrybingai naudotis įvairiais finansavimo šaltiniais, siekti užtikrinti fizinės aplinkos ir reikiamos pagalbos prieinamumą (įskaitant techninės pagalbos priemones/IKT) visiems mokiniams;
- sukurti veiksmingą stebėsenos, įsivertinimo, mokinių pasiekimų vertinimo sistemą: kai vertinimo proceso centre yra mokinys, vertinami ne tik akademiniai mokinių pasiekimai, vertinami plačiau prasme kiekvieno mokinio pasiekimai ir pažanga;
- stebėsenos ir vertinimo rezultatus naudoti strateginiam planavimui, ugdymo proceso organizavimui tobulinti, mokyklos galimybėms kuo veiksmingiau skatinti visų mokinių ugdymosi pažangą;
- teikti efektyvią konsultacinę pagalbą visiems darbuotojams, būti tarpininkais tarp galimų išorės įtampų ir spaudimo, turėti aiškią mokyklos poziciją sudėtingose situacijose;
- valdyti ir derinti specialistų pajėgų ir vidaus bei išorės struktūrų ir pagalbos žinybų veiklą, siekiant jų bendros atsakomybės ir partnerystės, didinant ugdymo programų ir papildomo ugdymo prieinamumą visiems mokiniams; ir
- efektyviai bendrauti su vietos bendruomene, tarpžinybinėm pagalbos tarnybomis ir specializuotais centrais, siekiant užtikrinti koordinuotą pagalbos teikimą mokiniams, jų tėvams ir artimiesiems, atsižvelgiant į jų poreikių visumą ir tokiu būdu gerinant mokinių ugdymosi kokybę.

3.6 Įvairių žinybų paslaugų dermė

Kiekvienai mokyklai turėtų būti prieinamos įvairių žinybų teikiamos paslaugos.

Vaikai ir jaunuoliai mokydami nepatirs sėkmės, jeigu nebus užtikrinta jų sveikatos apsauga, nepatenkinti socialiniai ar emociniai poreikiai. Todėl šeimoms, kuriose jie auga, ar bendruomenėms,

kuriose gyvena, gali prirėkti įvairių tarnybų paslaugų. Tokiais atvejais tarnybos turėtų tarpusavyje bendradarbiauti, derinti savo veiksmus, dirbti su šeima, vadovautis visuminiu pagalbos teikimo principu.

Įvairios paslaugas teikiančios žinybos turėtų:

- geranoriškai ir dalykiškai bendradarbiauti ir bendrauti savo viduje ir tarpusavyje, t. y. veiksmingai komunikuoti turėtų sektoriai / paslaugų teikėjai ir vietos bendruomenės mokyklos. Jie turėtų dalintis turima informacija ir laiku pradėti teikti reikiamą pagalbą, atsižvelgdamos į papildomus poreikius (terapijos paslaugų poreikį, esant sveikatos problemoms, pagalbos poreikiui psichikos ligos atvejais ir t. t.);
- glaudžiai bendradarbiauti su tėvais ir mokiniais, stiprinti ryšius tarp šeimos, mokyklos ir tarpinstitucinės komandos; ir
- dirbti su mokyklomis, suinteresuotų žinybų atstovais, įskaitant vietos specialiąsias mokyklas / institucijas ir pagalbos tinklus, ieškodamos inovatyvių dalijimosi patirtimi būdų.

4. BAIGIAMIEJI KOMENTARAI

Šiame dokumente, remiantis Agentūros veiklos rezultatais ir ypač raktiniais principais, išdėstytais 2009 metais išleistose rekomendacijose, apibrėžiamos esminės inkliuzinio švietimo plėtotės sąlygos.

Pripažindama mokytojo vaidmens svarbą, Europos bendruomenių komisija (2006) teigia: „Lemiami veiksmingumo ir teisingumo užtikrinimo veiksniai yra mokytojų kokybė, patirtis ir motyvacija bei jų naudojami ugdymo metodai. Mokytojai, veikdami išvien su pagalbos mokiniams ir tėvams tarnybomis, gali vaidinti lemiamą vaidmenį, užtikrinant labiausiai pažeidžiamų mokinių dalyvavimą ugdymąsi“ (psl. 6).

Kaip pabrėžė Agentūros direktorius Cor Meijer, kalbėdamas Ataskaitos apie neįgalumą pasaulyje pristatymo konferencijoje (2011 birželį): „Galime kalbėti apie inkliuziją koncepciją, teisėkūros, politikos ar mokslinių tyrimų lygmenimis, bet galiausiai tai mokytojas klasėje yra tas, kuris turi ugdyti įvairių ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Būtent mokytojas diegia inkliuzinio ugdymo nuostatas.“

Šiame dokumente išdėstyti raktiniai principai, remiasi 2009 metais pateiktomis rekomendacijomis politikos formuotojams, gali būti naudingi mokytojams ir kitiems specialistams praktikams plėtoti inkliuzinį ugdymą ir veiksmingai atsižvelgti į mokinių ugdymosi poreikių įvairovę bendrojo ugdymo klasėse.

5. PAPILDOMA INFORMACIJA

Visa informacija, kuria remtasi rengiant šį leidinį, patalpinta Agentūros interneto svetainėje: Raktiniai principai – praktinis panaudojimas: <http://www.european-agency.org/agency-projects/key-principles>

Medžiagą sudaro:

- Lentelė, kurioje pateikti Agentūros inicijuotų tyrimų ir dokumentų analizės duomenys, kuriais pagrįstas kiekvienas esminis principas, aprašytas 3 skyriuje;
- Sąsajos su visomis Agentūros publikacijomis ir šaltiniais, minimais šiame leidinyje.

5.1 Agentūros publikacijos

- *Specialusis ugdymas Europoje* (2003)
- *Specialiųjų ugdymosi poreikių asmenų ugdymas Europoje: teminė publikacija* (tomas 1, 2003 ir tomas 2, 2006)
- *Inkliuzinis ugdymas ir ugdymas klasėje vidurinėje mokykloje* (2005)
- *Jaunuoliai apie specialiųjų ugdymosi poreikių asmenų ugdymą* (2005)
- *Ankstyvoji intervencija vaikystėje* (2005)
- *Individualūs perėjimo planai* (2006)
- *Mokinių specialiųjų poreikių, pasiekimų ir pažangos vertinimas inkluzinėje aplinkoje* (2007 ir 2009)
- *Lisabonos deklaracija. Jaunuolių požiūris į inkluzinį ugdymą* (2007)
- *Jaunuolių balsai: lygių galimybių švietime užtikrinimas* (2008)
- *Inkliuzinio vertinimo diegimas* (2009); *Vertinimas dėl ugdymo tobulinimo ir specialiųjų poreikių mokiniai* (2009); *Vertinimo inkluzinėje aplinkoje diegimas praktikoje* (2009); *Kipre parengtos rekomendacijos dėl vertinimo inkluzinėje aplinkoje* (2009)
- *Rodiklių rengimas – inkluzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti* (2009)

-
-
- *Daugiakultūrinė įvairovė ir specialiųjų poreikių mokinių ugdymas* (2009)
 - *Ankstyvoji intervencija vaikystėje – Pažanga ir pokyčiai 2005–2010 m.* (2010)
 - *Inkliuzinio ugdymo plėtra. Projekto gairės ir pagrindimas* (2010)
 - *Mokytojų rengimas inkliuziniam švietimui. Literatūros apžvalga* (2010)
 - *IKT neįgaliųjų ugdyme* (2011)
 - *Mokytojų rengimas inkliuziniam švietimui Europoje* (2011)
 - *Rodiklių rengimas – inkliuzinio švietimo plėtrai Europoje vertinti* (2011).

5.2 Kiti šaltiniai

Europos bendruomenių komisija (2006) *Komisijos ir Tarybos komunikacijos su Europos Parlamentu medžiaga Europos švietimo, ugdymo ir mokymo sistemų veiksmingumo klausimais*. Briuselis, 8.9.2006 COM(2006) 481 galutinis http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/comm481_en.pdf

Europos bendruomenių komisija (2010) *Komisijos, Europos Parlamento, Tarybos, Europos ekonomikos, Socialinių reikalų ir Regionų komitetų komunikacijos medžiaga. Europos strategija neįgalumo klausimais 2010–2020: atnaujintas susitarimas „Europa be barjerų“*. Briuselis, 2010 m. lapkričio 15 d. COM (2010) 636 final <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:EN:PDF>

Europos Sąjungos Taryba (2009) *Komisijos 2009 m. gegužės 12 d. išvados dėl Europos strateginio bendradarbiavimo švietime gairių* ('ET 2020') (2009/C 119/02) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:EN:PDF>

Europos Sąjungos Taryba (2010) *Komisijos išvados dėl socialinės dimensijos švietime ir lavinime, 3013-as Švietimo, jaunimo ir kultūros reikalų tarybos pasitarimo, vykusio 2010 m. gegužės 11 d. medžiaga*: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/educ/114374.pdf

Europos Sąjungos Taryba (2011) *Komisijos išvados dėl švietimo tobulinimo „Europos strategija 2020“* (2011/C 70/01) <http://eur->

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:070:0001:0003:EN:PDF

Jungtinės Tautos (2006) Neįgaliųjų teisių konvencija, Niujorkas: Jungtinės Tautos

Pasaulinė sveikatos organizacija (2011) *Ataskaita apie neįgalumą pasaulyje*. Ženeva, Šveicarija, PSO

Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo organizacija (OECD)(2007) *Daugiau jokių klaidų: Dešimt žingsnių teisingumo švietime link*. OECD, Paryžius

UNESCO (2005) *Inkliuzinio švietimo gairės: „Švietimo visiems“ užtikrinimas*. UNESCO, Paryžius

UNESCO (2009) *Inkliuzinio švietimo gairės*. UNESCO, Paryžius, http://unesdoc.unesco.org/Ulis/cgi-bin/ulis.pl?catno=177849&set=4A9F89E7_2_250&gp=1&ll=1

LT

Pirmasis Raktinių principų serijos leidinys buvo parengtas remiantis Agentūros 2003 metais išleista publikacija. Vėliau Agentūros darbai buvo apibendrinti 2009 metais išleistoje ataskaitoje *Raktiniai inkluzinio švietimo kokybės plėtros principai – Rekomendacijos politikams*.

Abiejose publikacijose pateiktos apibendrintos Agentūros teminių projektų įžvalgos inkluzinio švietimo plėtotės klausimais.

Šiame trečiame Raktinių principų serijos leidinyje taip pat remiamasi Agentūros darbų nuo 2003 metų įžvalgomis, bet daugiausia dėmesio skiriama raktinių principų diegimui, siekiant inkluzinio ugdymo kokybės praktikoje. Jį parengė politikos formuotojai, jis skirtas politikos formuotojams ir praktikams bei mokyklų lyderiams. Leidinio parengimo tikslas – pateikti jiems santrauką pagrindinių principų, kuriais vadovaujantis praktikoje, atrodo įmanoma užtikrinti reikiamą pagalbą mokiniams, turintiems įvairių ugdymosi poreikių, ir ugdymosi įprastose mokyklose kokybę.

Tikimasi, kad šios rekomendacijos pasitarnaus inkluzinio švietimo plėtrai Europoje.

